RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1902. Första Kammaren. N:o 12.

Fredagen den 21 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.; och dess förhandlingar leddes af herr vice talmannen.

Justerades protokollet för den 14 i denna månad.

Upplästes följande två ingifna läkareintyg:

Att ledamoten af Riksdagens Första Kammare herr *P. Bondesson* lider af *katarral influensa* och på grund häraf för närvarande icke kan infinna sig vid Riksdagens sammanträden, intygas på heder och samvete.

Svalöf den 19 februari 1902.

Axel Joh. Ekdahl.
Med. Doktor.

Att kammarherren *J. T. Kennedy,* som lider af nervös sömnlöshet, på grund deraf är urståndsatt att deltaga i Riksdagens arbeten under de närmaste sex veckorna, intygas.

Stockholm den 14 februari 1902.

F. Lennmalm.
Med. D:r, Professor.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran statsutskottets den 19 innevarande månad bordlagda utlåtanden n:is 8 och 25 äfvensom lagutskottets samma dag bordlagda utlåtanden n:is 10 och 11.

Herr vice talmannen yttrade, att han, efter samråd med herr talmannen i Andra Kammaren, finge föreslå, att Första Kammaren ville besluta att vid det sammanträde, som komme att hållas ons-

dagen den 26 innevarande februari, utse elektorer och suppleanter för anställande af föreskrifna val af fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jemte suppleanter för fullmäktige.

Denna hemställan bifölls.

Herr Cavalli erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag tillåter mig hemställa, att kammaren behagade besluta att för dessa valmän utse tio suppleanter.

Härtill lemnade kammaren sitt bifall.

Herr *Leman* aflemnade en motion, n:o 28, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående en inkomstskatt för år 1903.

Denna motion blef på begäran bordlagd.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Weinberg* under tio dagar från och med den 24 innevarande månad.

Kammaren åtskildes kl. 2,41 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Lördagen den 22 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Claëson* aflemnade Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående folkskolelärares rätt till ålderstillägg.

Justerades protokollet för den 15 i denna månad.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden:

n:o 26, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om inrättande af nya tjenster vid statens jernvägar m. m.; och

n:o 27, angående Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till nya byggnader och anläggningar vid statens redan trafikerade jernvägar; äfvensom

bevillningsutskottets memorial och betänkanden:

n:o 5, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 2 i anledning af väckt motion om tullfrihet för icke rökt fläsk;

n:o 6, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande punkterna 2:o) och 3:o) af bevillningsutskottets betänkande n:o 1 angående vissa delar af tullbevillningen;

n:o 7, angående vissa motioner om ändring i förordningen angående vilkoren för försäljning af bränvin, m. m.;

n:o 8, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående tullen å majs;

n:o 9, angående vissa delar af tullbevillningen; och

n:o 10, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående ändring af 3 § 1 mom. bevillningsförordningen.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet herr *Lemans* nästlidne dag väckta och då bordlagda motion, n:o 28, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående en inkomstskatt för år 1903.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 19 och 21 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 8, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjunde hufvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet.

Punkterna 1 och 2.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

Angående höjning af anslaget till kommerskollegium.

Punkten 3.

Herr Fränckel: Det är ju förvånande, att den föreliggande frågan, hvilken på Riksdagens initiativ för nio år sedan nu blifvit af Kongl. Maj:t framlagd för att förverkligas, kunnat möta motstånd inom statsutskottet, och det är med fästadt afseende derå, som jag tagit mig friheten låta anteckna min från utskottets afvikande mening, för hvilken jag nu vill försöka i korthet angifva skälen.

Kammaren torde erinra sig, att Riksdagen år 1893 aflät en skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om dessa undersökningar. Denna skrifvelse innehöll följande: »med anledning af hvad sålunda anförts och då de sociala frågorna i våra dagar intoge ett så framstående rum och vid sin lösning erbjöde så stora svårigheter, att mycken vigt låge på hvarje förberedande åtgärd, som kunde sprida ljus öfver de faktorer, hvilka å dem inverkade, hade Riksdagen, som i ärendets dåvarande outredda skick icke ville inlåta sig på ett närmare bedömande af huru det afsedda ändamålet bäst borde kunna vinnas, funnit sig böra hos Eders Kongl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligaste sättet för samlande, bearbetande och publicerande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik samt om framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning häraf kunde synas påkallade».

Med anledning af denna Riksdagens skrifvelse anbefalde, som bekant, Kongl. Maj:t embetsverken att verkställa en dylik utredning samt inkomma med förslag på hvad sätt en sådan statistik skulle kunna åstadkommas. Detta arbete resulterade uti en till 1896 års Riksdag framlagd kongl. proposition, deruti Kongl. Maj:t föreslog Riksdagen att för ifrågavarande ändamål inrätta en ny byrå i kommerskollegium. Men Riksdagen ansåg, att, innan något definitivt beslut härom fattades, man först borde öfvergå till en verklig undersökning af de olika yrkena, och stälde derför till Kongl. Maj:ts förfogande en summa af 10,000 kronor för att dermed låta verkställa undersökning af desamma, yrke efter yrke. Den skrifvelse, hvilken innehöll detta Riksdagens svar, hade följande lydelse:

»Hvad åter anginge frågan om anordnande af en svensk arbetsstatistik, syntes det Riksdagen visserligen icke kunna bestridas, att en på statistiska utredningar grundad kännedom om de för-

Angående höjning af anslaget till kommerskollegium. (Forts.)

hållanden, under hvilka våra arbetare lefde, måste vara af stor betydelse för ett rätt bedömande och lösande af vigtiga samhällsspörsmål. Ehuruväl Riksdagen med hänsyn dertill ansåge önskvärdt, att åtgärder från statens sida vidtoges för åstadkommande af dylika utredningar, kunde Riksdagen dock icke biträda hvad Kongl. Maj:t i detta afseende föreslagit. Den framlagda planen för ifrågavarande undersökningar syntes nemligen Riksdagen vara allt för vidtomfattande och sväfvande för att ett första försök till arbetsstatistik derpå borde grundas».

Och derför hemstälde Riksdagen, att man borde göra försök med arbetsstatistiska undersökningar inom ett begränsadt område, hvarefter man, med ledning af den sålunda vunna erfarenheten, skulle kunna gå vidare. I enlighet med detta Riksdagens svar har Kongl. Maj:t icke ansett sig böra under de närmast följande åren efter 1896 inkomma till Riksdagen med någon särskild framställning om ett mera definitivt ordnande af denna fråga, utan har Kongl. Maj:t i stället år efter år begärt 10,000 kronor om året för fortstättande af dessa undersökningar och till och med föreslagit medlens lemnande för två år i sänder och, som frågan nu står, hafva 60,000 kronor sålunda blifvit använda på dessa förberedande undersökningar. Emellertid uttryckte Riksdagen redan då en begäran, att, innan dessa undersökningar sattes i verket, man borde inkalla sakkunnige komiterade för att med vederbörande rådgöra dels angående de yrken, hvilka borde blifva föremål för undersökning, och dels på hvad sätt dessa undersökningar borde tillgå. Så skedde också, och med ledning af dessa komiterades uttalanden egde derefter undersökningarna rum, och på så sätt hafva nu undersökts de större mekaniska verkstäderna, bagerierna, tobaksfabrikerna och de mindre mekaniska verkstäderna. Man har dervid kommit till det resultat, att, trots dessa undersökningars stora vidd och betydelse, man dock anser tidpunkten nu vara inne att i någon form samla de vunna upplysningarna och sålunda få organiserad en statistik, af hvilken man kan erhålla den nytta, som Riksdagen med sin första framställning afsåg, nemligen att vinna en klar inblick uti arbetarnes sätt att lefva och dermed sammanhängande förhållanden. Innan man emellertid skred till en framställning i detta ämne, ansåg sig vederbörande böra inhemta äfven de komiterades åsigt, och äfven dessa hafva kommit till det resultat, att nu kunde det vara nog med sådana här tillfälliga undersökningar samt att man nu borde söka vinna en fast organisation, så att de statistiska siffrorna kunde blifva fortlöpande och man af dem kunde draga den nytta, som ursprungligen varit afsedd med och legat till grund för Riksdagens framställning. Äfven dessa komiterade hade derför, på sätt af betänkandet synes, kommit till den slutsats, »att en sådan undersökning med vida större lätthet borde kunna genomföras, liksom ock de med densamma förenade kostnader i icke oväsentlig

Angående höjning af anslaget till kommerskollegium. (Forts.)

grad reduceras, derest, för bekommande af erforderliga primärupgifter, ett närmare samarbete med arbetsgifvarnes och arbetarnes organisationer kunde vara att påräkna, hvilket samarbete icke syntes kunna åvägabringas, förrän arbetsstatistiken i vårt land erhållit en fastare organisation, än som under nuvarande försöksstadium kunnat densamma beredas. Endast genom ett dylikt samarbete med arbetsgifvarnes och arbetarnes organisationer blefve det ock möjligt att för rimliga kostnader åvägabringa det statistiska materialet för flere af de vigtigaste bland de spörsmål, som en ordnad arbetsstatistik måste upptaga till behandling. Vidare borde framhållas, att det näppeligen läte sig göra att under ett försöksstadium verkställa en del för vinnande af ökad erfarenhet önskvärda, mera detaljerade utredningar» utan att man sålunda nu borde från dessa förberedelser gå öfver till en mera fast verklighet.

Om man nu jemför den föreliggande statistiken med den statistik, som finnes i andra länder, torde herrarne af de i betänkandet återgifna kongl. propositioner finna, hvilka betydliga framsteg på detta område blifvit gjorda i utlandet. Man har i den första kongl. propositionen framhållit de värdefulla siffror, man erhållit i Amerika och Tyskland, och man har i den senare anfört, hurusom Danmark, Belgien och Österrike i detta fall hållit jemna steg, och i synnerhet har framhållits, att den arbetsstatistik man åstadkommit i Österrike, och för hvilken finnes en intressant redogörelse i den ansedda tidskrifteu »Sociale Rundschau», är af den upplysande och fullständiga beskaffenhet, att den borde kunna tjena till mönster för hvilket annat land som helst.

Jag har ett litet exempel af egen erfarenhet, egnadt att visa, huru önskligt det vore att kunna kontinuerligen följa med dessa frågor. Man företog här i Stockholm en enquête med anledning af det myckna skriket om bostadsbrist, och stadsfullmäktige uppdrogo åt aktuarien Key-Åberg i kommerskollegium att företaga undersökning rörande bostadsförhållandena i hufvudstaden. Hans undersökningar afsågo, om jag icke missminner mig, bostäder för 34,000 personer och visade, hvilka lägenheter som beboddes, hyrorna, familjernas storlek m. m. dylikt; och voro undersökningarna af den beskaffenhet, att man derpå kunde grunda ett beslut, hvarigenom staden anslog en summa af ända till 600,000 kronor för uppförande af bostäder åt sina egna arbetare. Jag föreställer mig, att för mången industri skulle så beskaffade uppgifter kunna hafva ett lika stort värde, helst om dervid samtidigt toges hänsyn till den motsvarande statistiken inom andra länder. Detta blott i förbigående.

Departementschefen har nu för vinnande af detta syftemål föreslagit inrättande af en byrå inom kommerskollegium, och härmed är jag inne på den nu föreliggande frågan i det skick den nu ter sig, om jag så får säga, delvis afstyrkt af statsutskottets majoritet och förvandlad till ett anslag, hvarmed man, så att säga,

Angående höjning af anslaget till kommerskollegium. (Forts.)

endast skulle fortsätta på den väg, som alla vederbörande förklarat ej längre böra beträdas, såsom icke ledande till det mål man önskar vinna. Huru har det nu varit möjligt, att utskottet kunnat intaga denna ståndpunkt? Jo, utskottet vidhåller Riksdagens position från 1896. Utskottet anser således, att den uppfattning fortfarande bör göra sig gällande, att man bör sträfva efter att få en statistik, ur hvilken man kan bereda sig tillgång till upplysningar, huru dessa arbetsförhållanden i verkligheten gestalta sig, en uppfattning, som jag föreställer mig allt fortfarande delas af Första Kammaren. Vid den debatt, som fördes vid 1893 års riksdag, framhölls med styrka af en högt ärad talare inom denna kammare, att derest man vill sätta sig i tillfälle att kunna möta vederbörande agitatorers oftast osanna och vilsedande uppgifter i afseende å dessa förhållanden, så bör man kunna möta dem med officiella siffror, lemnade från ett statens embetsverk, på hvilka man säkert kan stödja sig, framgångna som de äro från en rättvis och opartisk undersökning, dervid de undersökande icke låtit sig påverkas af strömningar vare sig från höger eller venster, och der siffrorna äro så grupperade och inordnade, *att arbetarne med lätthet sjelfva kunna förstå deras språk.* Nu har emellertid utskottet, för att få något skäl för sitt afslag på den gjorda framställningen om inrättande af en så beskaffad byrå, som Kongl. Maj:t föreslagit, ställdt sig på den ståndpunkten, att de gjorda undersökningarna och de föreskrifter, hvilka äro gjorda för desamma, icke äro af den art, att man redan nu på dem kan grunda en statistik, med ett ord sagdt, utskottet har gjort anmärkningar mot det sätt, hvarpå dessa uppgifter samlats. Man har sålunda förklarat de för dessa förberedande undersökningar anslagna medel icke vara på ett ändamålsenligt sätt använda. Hvad nu särskildt föreskrifterna beträffar, är jag med utskottet ense derom, att desamma, såsom innehållande vissa bestämmelser derom, att förfrågningar skola framställas hos arbetarne i vederbörande arbetsgifvares *frånvaro*, ingalunda kunna anses lämpliga, utan att det snarare bör tillses, att man här går fullt öppet till väga. Med denna fråga hafva vi dock tills vidare intet att göra. I det förslag till beslut, som jag tagit mig friheten framställa, är icke begärdt, att den föreslagna byrån skall sättas på ordinarie stat, utan endast att denna byrå skall inrättas med till Kongl. Maj:ts disposition stälda extra medel, då Riksdagen är i tillfälle att, om undersökningarna framdeles icke utföras efter Riksdagens önskan, draga in anslaget eller verkställa de ändringar, som Riksdagen kan finna lämpliga.

Jag har emellertid till mitt förfogande uppgifter från en dansk tidskrift, hvilken i de mest berömmande ordalag vitsordar de undersökningar, som inom detta land gjorts på det ifrågavarande området, och framhålles der det statistiska materialets utomordentligt stora värde. Men jag vill icke tvista med utskottet om denna

Angående höjning af anslaget till kommerskollegium. (Forts.)

sak. Det kan ju vara en smakfråga. Dock är det ett faktum, att utskottet såsom skäl för sitt afstyrkande af en verklig, fast byrå förklarat undersökningarna icke vara lämpliga, och så slutar utskottet med att tillstyrka anslaget för dessa undersökningars fortgående *på samma sätt som förut!* Jag hemställer, om man ej efter en sådan motivering snarare bort hafva kommit till rent afslag. Huru skall jag kunna förklara detta? Hela denna motivering får kanske anses tyda på att utskottet icke för närvarande velat, som man säger, knäcka kasus, utan sökt skjuta undan frågan, men icke kunnat helt och hållet skjuta den ifrån sig, utan derför stält ett belopp till Kongl. Maj:ts förfogande för ett ändamål, hvilket utskottet sjelf icke ansett lämpligt och hvilket Kongl. Maj:t ej begärt. Det är vidare anmärkt i motiverigen, att dessa undersökningar bland annat skulle hafva till uppgift att undersöka respektive industriidkares affärsställning, och man har till och med i sin ifver gått så långt, att man velat påstå, att Riksdagen i sin skrifvelse begärt detta. Jag ber att i detta afseende få rätta det misstag, hvartill förste aktuarien i sitt memorial till kommerskollegium gjort sig skyldig. En sådan framställning har från Riksdagens sida aldrig gjorts, utan tvärtom framhölls i 1893 års öfverläggning, att detta var något, som icke borde tagas med, såsom icke hörande hit, och ej hade med saken att skaffa.

Sedan jag nu tagit mig friheten bemöta de skäl eller rättare sagdt den brist på skäl, utskottet haft för sin afstyrkande hemställan, vill jag anföra de skäl, hvilka synts mig tala för att i någon form bifalla Kongl. Maj:ts proposition.

Arbetet har, såsom vi veta, nu pågått i 6 år och har kostat 60,000 kronor, och att fortsätta på den väg, man nu följer, synes mig vara absolut bortkastade penningar, ty om man fortsätter på samma sätt, vinner man ju endast, att några flera yrken blifva på samma sätt undersökta, men när man då kommit fram till de sista undersökningarna, äro de, som gjordes för sex år sedan, redan delvis för gamla. När nu såväl alla sakkunniga som de komiterade hafva uttalat den åsigt, att om någon nytta skall kunna dragas af de medel, som för ändamålet blifvit anslagna, måste de anvisas för åstadkommande af en definitiv organisation, förslagsvis under kommerskollegium, har det äfven synts mig, som vore detta det enda möjliga sättet att nå det mål, dit Riksdagen syftade med sin underdåniga skrifvelse år 1893. Klokheten måste väl bjuda att, sedan nu den behöfliga erfarenheten vunnits, använda dessa medel, på sätt Kongl. Maj:t föreslagit, till ett verkligt och fast organiseradt statistiskt arbete och att för detta ändamål på extra stat anvisa 20,000 kronor till Kongl. Maj:ts disposition. Jag vill i detta fall påminna om att Kongl. Maj:ts framställning slutar på något öfver 30,000 kronor å *ordinarie stat,* men det synes mig, att man icke bör ställa summan på ordinarie stat förr, än man erhållit full erfarenhet om hvilka arbetskrafter, som oundvikligen erfordras

för det närvarande arbetet och den närmaste framtiden. Derjemte är det en betydlig skilnad emellan dessa båda saker, antingen de föreslagna medlen endast skola användas till fortsatta undersökningar eller om det, på sätt jag i min reservation begärt, anslås 20,000 kronor för att vinna erfarenhet om huru ett definitivt organiseradt fast arbete, af hvilket endast ett verkligt upplysande och godt resultat står att erhålla, skall ordnas. Att jag derför tagit mig friheten i min reservation omformulera utskottets hemställan med bibehållande utaf den af utskottet föreslagna siffran 20,000 kronor torde herrarna finna bero derpå, att jag dels icke kan godkänna den motivering, utskottet haft för sitt förslag, och dels anser, att detta för mycket skiljer sig från hvad Kongl. Maj:t begärt, och derför söker jag att lemna till Kongl. Maj:ts disposition en summa för det verkliga ändamål, Kongl. Maj:t ifrågasatt, på det att man icke längre skall fortsätta med det nuvarande förfaringssättet, som enligt mitt förmenande, jag upprepar det ännu en gång, icke leder till något resultat och derför endast drager ut på tiden, utan att ändamålet dermed vinnes.

Angående höjning af anslaget till kommerskollegium. (Forts.)

Af dessa skäl anhåller jag att få yrka bifall till min reservation, som afser, att de 20,000 kronor, hvilka nu beviljas, skola användas för anordnande af en arbetsstatistik, och sedan må framtiden ådagalägga, i hvad mån Kongl. Maj:t dels kan komma att anse detta belopp tillfyllestgörande, och dels huruvida Kongl. Maj:t kan finna anledning föreslå Riksdagen, att denna organisation må ställas på ordinarie stat.

Jag yrkar således bifall till min vid utskottets betänkande fogade reservation.

Herr Wijk: Det är nog så, som den föregående talaren yttrade, att Riksdagen aflåtit två särskilda skrifvelser till Kongl. Maj:t med anhållan om förslag till en arbetsstatistik. Den underdåniga skrifvelsen af 1893 tillkom i följd af en inom Andra Kammaren väckt motion. Jag anhåller likväl att få påpeka, och detta särskildt med hänsyn till att Kongl. Maj:t grundat sin framställning på förste aktuariens utlåtande, att Riksdagen ingalunda fastslagit något godkännande af denna motion i hela dess vidd. Berörda riksdagsskrifvelse har nyss blifvit uppläst, och jag vill icke trötta kammaren med att ännu en gång återgifva dess innehåll. Den hade emellertid till följd, att Kongl. Maj:t anmodade kommerskollegium och statistiska centralbyrån att inkomma med förslag till arbetsstatistik, och på embetsverkens derefter afgifna utlåtande baserade Kongl. Maj:t sitt förslag till 1896 års Riksdag. Detta förslag underkändes af Riksdagen hufvudsakligen af det skäl, att Riksdagen ansåg, att man icke hade tillräcklig erfarenhet, vare sig i afseende å sättet för insamlandet af primäruppgifterna eller ordnandet af desamma, hvadan Riksdagen år 1896 aflät en skrifvelse af bland annat följande innehåll: »Riksdagen förestälde

Angående höjning af anslaget til kommerskollegium. (Forts.)

sig, att för detta måls ernående den lämpligaste utvägen vore att göra försök med arbetsstatistiska undersökningar inom något begränsadt område, samt att någon fullt kompetent person borde erhålla uppdrag att anställa dylika undersökningar för någon viss, mera betydande näringsgren i vårt land.» — Samma år anslogos 10,000 kronor för 1897, sedermera 10,000 kronor för 1898, 20,000 kronor för 1899 och 1900 samt samma summa för åren 1901 och 1902. Och så stå vi nu. Nu har Kongl. Maj:t kommit med samma förslag som 1896, nemligen att inrätta en statistisk byrå, och säger dervid, att numera har under dessa år vunnits den erfarenhet, hvilken 1896 års Riksdag ansåg borde förvärfvas. I denna punkt skilja sig emellertid Kongl. Maj:t och utskottet, hvilket senare ansett, att man icke har tillräcklig erfarenhet eller full klarhet angående en del saker, och särskildt vill jag påpeka hvad förste aktuarien yttrar i afseende å insamlandet af primäruppgifterna. År 1897 begagnades vid undersökningen af bagerinäringen fasta korrespondenter. Sedan har man öfvergifvit det systemet och användt resande agenter. Om vi nu få det ordnadt på ordinarie stat, skulle man gå tillbaka till de fasta och minska antalet resande agenter. Detta röjer väl mycken osäkerhet i sättet för insamlandet af korrekta primäruppgifter, och uppenbart är väl, att om denna statistik skall hafva något värde, måste primäruppgifterna vara rigtiga, eljest är det bättre att icke hafva någon statistik alls. Dessutom har man gjort anmärkning mot den för dessa reseagenter gällande instruktion derutinnan, att densamma gifver anledning till ett visst hemlighetsmakeri, hvilket icke verkat tilltalande.

På dessa skäl har utskottet afstyrkt det kongl. förslaget, och på samma grunder anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Swartz: Det skäl, som af den siste ärade talaren anförts såsom egentligen afgörande för statsutskottets hållning i denna fråga, har varit det, att ännu icke tillräcklig erfarenhet vunnits angående sättet att ordna denna arbetsstatistik. Dervid påpekade han särskildt det vacklande fram och tillbaka, som kommit till uttryck i förste aktuariens uttalanden angående sättet för primäruppgifternas insamlande, i det denne, sedan han först förklarat, att systemet med platskorrespondenter vid en föregående undersökning visat sig olämpligt, dock för framtiden syntes åter vilja anlita dylika korrespondenter. Jag skall bedja att i någon mån få bemöta detta uttalande från den ärade statsutskottsledamotens sida.

På sid. 27 i betänkandet står, att förste aktuarien ansåge böra omnämnas, »att systemet med platskorrespondenter, hvilket i stor omfattning praktiserats vid 1897 års undersökning af bagerierna, vid de efterföljande undersökningarne af tobaksindustrien

och den mekaniska verkstadsindustrien öfvergifvits, hufvudsakligen på den grund att det visat sig omöjligt att så noggrant, som önskvärdt vore, genom skriftliga instruktioner bibringa ett större antal för arbetsledaren i regel fullkomligt okända personer en enhetlig och öfverensstämmande uppfattning af innebörden af alla de frågor, som formulären för arbetarnes utfrågande innehölle.» Detta synes mig vara fullt rigtigt och klart, men att deraf draga den slutsatsen, att, för den händelse man finge en fast organisation af dessa undersökningar, det icke heller då skulle vara lämpligt att använda platskorrespondenter, hvilka ju under sådana förhållanden blefve fasta på sina respektive platser och måste kunna fullt nöjaktigt instrueras och sättas in i alla på frågan inverkande förhållanden, synes mig icke fullt rigtigt. Dessa platskorrespondenter blefve då icke för hufvudledaren främmande, utan de komme i intim och oupphörlig förbindelse med hufvudledaren af arbetet och kunde på ett helt annat sätt, än då det var fråga om tillfälliga biträden, fylla de uppgifter, som blefve dem pålagda. Jag tror således icke, att man med fog kan påstå, att detta uttalande från förste aktuariens sida, att systemet med platskorrespondenter vid en första enstaka undersökning 1897 visat sig olämpligt, står i strid mot hans åsigt om systemets lämplighet, för den händelse det blefve en fast organisation för undersökningarne. Men då förfaller ju också det skäl, som i detta hänseende anförts för *försöks*undersökningarnes fortsättande och mot en fast organisation af det statistiska arbetet.

Angående höjning af anslaget till kommerskollegium. (Forts.)

Det andra skälet, som anförts, är, att vid inhemtande af dessa primäruppgifter ett origtigt system skulle hafva gjort sig gällande, bestående i ett slags hemlighetsmakeri, som icke vore på sin plats. Jag tror mig veta, att hvad som dermed åsyftats är en bestämmelse i instruktionen för agenterna — icke platskorrespondenterna — som skulle resa från det ena stället till det andra och inhemta primäruppgifter; denna passus i instruktionen säger, att de på det bestämdaste förbjudas att låta uppgifter af arbetarne lemnas i arbetsgifvares, verkmästares eller förmäns närvaro eller på något sätt komma till dessa personers kännedom. Deruti har man sett en fara och trott, att derigenom misstro skulle utsås mellan arbetsgifvare och arbetare, äfvensom att uppgifterna på detta sätt kunde blifva vilseledande.

För min del kan jag uti denna föreskrift ej se annat än ett bemödande att få ett så fullständigt och uppgiftslemnarens uppfattning af förhållandena så motsvarande material som möjligt, hvilket ju måste vara af största vigt, för att detsamma sedermera må kunna opartiskt och kritiskt sammanställas. Härför fordras, att uppgifterna af alla vederbörande fritt och otvunget må kunna lemnas, och derför synes mig denna föreskrift fullkomligt på sin plats lika väl med afseende å arbetaren som å arbetsgifvaren.

Såsom kändt, insamlas uppgifter ej allenast från arbetarne,

Angående höjning af anslaget till kommerskollegium. (Forts.)

utan jemväl från arbetsgifvarne. De härför afsedda frågeformulären återfinnas i dessa böcker rörande arbetsstatistiken, bland annat i »Arbetsstatistik III», som omfattar den mekaniska verkstadsindustrien i Sverige. På sid. 36 upptages ett frågeformulär, som är afsedt att ifyllas af arbetare, och på flera föregående sidor finnas frågeformulär, som äro afsedda att ifyllas af arbetsgifvare.

Om man granskar de frågor, arbetarne hafva att besvara, och med afseende å hvilka bestämts, att svaren icke få meddelas arbetsgifvarne, skall man finna, att dessa frågor i allmänhet röra sig om saker, som hafva mera med arbetarens personliga ställning och angelägenheter att skaffa än med hans aflöning. Frågor af sistnämnda art förekomma emellertid ock, och det skulle väl egentligen vara med afseende å dessa, som man skulle kunna befara origtiga resultat af svaren på grund af bestämmelsen, att dessa ej få delgifvas arbetsgifvaren. Men med afseende å aflöningen innehåller arbetsgifvarens formulär ett vida mera specificeradt antal frågor. Dertill kommer, såsom äfven visats af undersökningarna både af den mekaniska verkstadsindustrien i Sverige och med afseende å tobaksindustrien, att vid bearbetningen af dessa uppgifter en mycket stor försigtighet från bearbetarnes sida iakttagits. Resultatet af det statistiska arbetet måste också blifva beroende af det sätt, hvarpå de begagna det material, som inkommit. Om man ser till, huru detta skett, finner man af dessa tabeller, att allt, som rör årsinkomsten — och dermed menas den kontanta lönen jemte naturaförmåner — blifvit uppställdt uteslutande på grund af arbetsgifvarens uppgifter utan något som helst inflytande af de utaf arbetaren lemnade uppgifterna. Detta har man gjort derför, att arbetsgifvarens uppgifter ega handelsboks vitsord och derför äro mera pålitliga, än arbetarens kunna vara, hvilken ofta saknar tillräcklig öfverblick och ej heller håller så noga reda på sina inkomster, att ett fullt korrekt svar kan gifvas. Tabellerna rörande timpenningsfrågan äro uppställda dels efter arbetarnes och dels efter arbetsgifvarnes uppgifter. Men att några slutsatser med afseende å arbetarnes löneförmåner icke ansetts med fullt tillfredsställande säkerhet kunna dragas af arbetarnes uppgifter angående sina inkomster på grund af tim- eller veckopenning synes af ett uttalande på sid. 131 i undersökningen af den mekaniska verkstadsindustrien, der det heter: »Med det nu anförda tro vi oss hafva till fullo ådagalagt, att man vid en lönestatistisk undersökning, om man vill ernå ett rigtigt resultat af undersökningen, med den största försigtighet måste upptaga uppgifterna om storleken af den af verkstadsarbetarne åtnjutna timpenningen, då denna, såsom ofvan med all tydlighet åskådliggöres, ingalunda är egnad att gifva ett korrekt besked om arbetarnes löneförmåner.» Och likaledes står det i afdelningen om tobaksindustrien: »Öfvergå vi nu till att något närmare granska

Angående höjning af anslaget till kommerskollegium. (Forts.)

de uti tabellbilagorna (n:is 21—28) meddelade sifferuppgifter angående arbetarnes löneförhållanden, torde det vara lämpligt att först påvisa den brist på öfverensstämmelse, som är rådande mellan arbetarnes egna uppgifter om storleken af deras *veckoinkomst* och samma inkomst sådan den gestaltar sig enligt arbetsgifvarnes aflöningslistor. Till underlättande af en öfverblick utaf dessa i tab. 21 A. och B. innehållna uppgifter meddelas här nedan i tab. litt. U. en procentisk sammanställning, hvaraf synes med all tydlighet framgå, att arbetarne i vissa fall fullt afsigtligt uppgifvit sig hafva en lägre arbetsförtjenst, än de i sjelfva verket åtnjutit.» Nu frågas: när materialet behandlas på detta sätt, med denna försigtighet af dem, som fått sig uppdraget att leda undersökningarne, är det då någon fara i en föreskrift, att arbetarnes uppgifter skola i vissa delar hemlighållas för arbetsgifvarne? Jag tror mig hafva visat, att häruti icke ligger någon fara. Och jag tror icke man kan säga, att dessa uppgifter, behandlade på ett sådant sätt, bilda en så osäker och vacklande grund, att man icke kan bygga vidare på densamma. Men äfven om man i likhet med statsutskottet skulle anse, att grunden icke är rigtig, frågas: hvad har statsutskottet gifvit för ledning för läggande af en annan grund? Statsutskottet har endast och allenast föreslagit, att vi skola gifva samma anslag på samma vilkor som hittills. Men endast om man anser, att undersökningarne hittills på ett i alla afseenden rigtigt sätt och i rigtig omfattning bedrifvits, bör man gifva anslag för att fortgå på samma väg som förut. Har man deremot den uppfattningen, att undersökningarne hädanefter böra bedrifvas på ett — om ock blott i ett eller annat afseende — olikartadt sätt mot hittills, borde man låta sig angeläget vara att bereda medel för en dylik ändrad arbetsmetod. Hvad vilja nu Kongl. Maj:t och herr Fränckel? Jo, att undersökningarna skola fortgå och åtgärder vidtagas för ordnandet af en arbetsstatistik, men icke att undersökningarna skola ovilkorligen fortgå på samma sätt som hittills, utan ändras, der det hittills följda systemet kan vara olämpligt. Kongl. Maj:t har trott sig kunna taga steget fullt ut och föreslagit en fast organisation, som skulle afhjelpa en hel del öfverklagade olägenheter. Herr Fränckel anser, att Riksdagen bör få kännedom om huru en organisation i sådan rigtning verkar, innan den fastslås på ordinarie stat. Det vill synas mig, att med utskottets premisser man borde hafva kommit till endera af dessa konklusioner. För min egen del är jag fast öfvertygad om nödvändigheten och nyttan af ett fortsättande och ordnande af det statistiska arbetet på nu ifrågavarande område, och då jag äfven i öfrigt i det stora hela är ense med herr Fränckel, tillåter jag mig vördsamt yrka bifall till hans reservation.

Herr Pettersson: Det hade varit önskvärdt, att den kongl. proposition, som i denna fråga framlagts för årets Riks-

Angående höjning af anslaget till kommerskollegium. (Forts.)

dag, varit så affattad, att den under statsutskottets granskning kunnat visa sig mera hållbar; men jag vill påpeka, att icke ens den af reservanterna, som velat gå allra längst, nemligen reservanten från Andra Kammaren, herr von Friesen, ansett sig kunna odeladt tillstyrka Kongl. Maj:ts förslag. I afseende å reservationerna beder jag få säga, att hans uppfattning tilltalar mycket mera än den, som fått uttryck i herr Fränckels reservation, ty den förra vill dock föra in saken på ett fast spår, ehuru hans förslag har det felet att vilja anvisa de nödiga medlen endast för ett år framåt, och detta strider mot Riksdagens skrifvelse 1898. Uti denna skrifvelse framhölls önskvärdheten af att anslag till de arbetsstatistiska undersökningarna måtte beredas för åtminstone två år i sänder, på det att de måtte kunna fortlöpande pågå utan afbrott eller förryckning. Herr Fränckels reservation för icke frågan fram till slutlig lösning, och för att på detta sätt åstadkomma en statistik, skulle en ändring ske i sättet för de nu pågående undersökningarna. Dessa hafva dock icke visat sig ofruktbara, utan tvärtom; det har gjorts mycket förtjenstfulla undersökningar inom fyra yrken, och resultaten af dessa hafva tid efter annan framlagts i tryck. Kongl. Maj:t har nemligen befalt, att resultaten af granskningen skulle framläggas utan samband med det officiella statistiska trycket under benämning »arbetsstatistik». Men saken är stor och vidsträckt, och huru den kommer att verka, beror ytterst på huru primäruppgifterna insamlas; detta är grunden för det hela, och visar den sig svag och ohållbar, har statistiken icke något värde. En föregående talare har nyss talat om sättet för insamlande af dessa primäruppgifter, genom specialagenter, reseombud etc., och jag vill icke uppehålla kammaren längre med denna sak; jag instämmer i detta hänseende med herr Wijk.

Jag skall endast be att få tillägga som bevis på huru ringa ersättningen är för det stora arbete, man väntar af dessa agenter, att de bäst aflönade af dem skulle åtnjuta ett fast årligt arfvode af 400 kronor, hvilket arfvode för en del agenter skulle gå ned ända till 100 kronor. Om man tager i betraktande det stora program, de hafva att fullfölja, så torde man finna, huru omöjligt det bör vara, att de för en sådan betalning skola kunna fullgöra sin uppgift.

I sammanhang härmed kan jag nämna, att, då det för ett antal år sedan här i Stockholm var fråga om en statistik öfver arbetslokalernas beskaffenhet, helsovårdsnämnden endast för detta ändamål begärde ett anslag af 3,000 kronor, således enbart för denna speciella uppgift ett mångdubbelt högre anslag.

Men om nu dessa specialagenter åtnjuta en liten aflöning, få de i stället så mycket mera att göra. Och de skola icke allenast insamla en hel mängd uppgifter från arbetarne, utan de skola äfven, som den siste ärade talaren framhöll, inhemta svar å en

Angående höjning af anslaget till kommerskollegium. (Forts.)

hel mängd spörsmål af arbetsgifvarne sjelfva, uppgifter, som ofta nog synas mig vara alltför vidtgående. När jag här läste redogörelsen för undersökningarne angående den mekaniska verkstadsindustrien, fann jag uti densamma en hel mängd saker, som jag icke kan begripa hehöfva släpas med vid en dylik undersökning. Hvad kan det t. ex. hafva för arbetsstatistiskt intresse att genom specialagenter taga reda på verkstadstomtens taxeringsvärde? Brandförsäkringsvärdet, ja, det kan ju så vara, men storleken af årspremierna, det måste väl vara en sak, som ej hörer dit. Arbetsgifvarne åläggas eller ombedjas verkligen att utföra en hel del saker, som för dem äro ganska betungande. Undersökningarne hafva i vissa delar förts tillbaka ända till år 1874, hvilket medfört ett icke ringa arbete med ifyllandet af alla dessa formulär.

Den instruktion, som blifvit utfärdad för de anställda ombuden, och hvilken jag icke skall besvära kammaren med att läsa upp, är ock i vissa delar egnad att mötas med betänkligheter.

Bland annat är det här en sak, som Riksdagen aldrig talat om på ett sådant sätt, som Kongl. Maj:t föreställt sig och här framlagt, nemligen huru affärställningen bör inverka på höjandet af produktionskostnaderna. Att utaf arbetsgifvarne taga reda på affärsställningen och den ökning i produktionskostnaderna, densamma kan medgifva, är en ganska vansklig sak. Ty vinstandelssystemet hafva vi ännu icke kommit allmännare in på, och torde det väl vara en frivillig sak mellan arbetsgifvare och arbetare; men huru bra detta system än må vara, och hvad man än må tänka derom, så innebär det dock icke uteslutande vinst för arbetarne, utan äfven ett ansvar under tunga tider. Och vi skola dessutom tänka på ännu en sak. Den störste arbetsgifvaren är staten med dess kommunikationsverk, inom hvilka arbeta tusentals personer. Skulle man då äfven tänka sig, att affärsställningen här skulle blifva afgörande för produktionskostnaderna, så att det verk, som hade den bästa affärsställningen, skulle få höja sina produktionskostnader? Man kan lätt tänka sig, hvilka konseqvenser detta skulle medföra. Om t. ex. någon komme till chefen för telegrafverket och sade till honom, som ju drifvit upp sitt verk till en lysande affärsställning, att nu vore inkomsterna så stora, att produktionskostnaderna borde höjas, hvad tro herrarne han skulle säga om en sådan åtgärd som den att på grund häraf höja lönen för de lägst aflönade telefonisterna — då ju det egentligen är telefonväsendet, som gör de goda affärerna — under det att vid sjelfva telegrafverket, som ju bär sig jemförelsevis mindre väl, i stället kanske indragningar skulle behöfva göras. Med detta tänkta exempel har jag endast velat visa, huru betänklig denna punkt är.

Vidare finnas här upptagna en hel mängd frågor, som redan besvaras af yrkesinspektörerna och af helsovårdsnämnderna, såsom fallande under deras myndighet.

Angående höjning af anslaget till kommerskollegium. (Forts.)

Derest nu utskottets förslag bifalles, synes mig intet som helst hinder böra möta för att Kongl. Maj:t redan nästa år skall kunna förelägga Riksdagen ett förslag till en första organisation af denna statistik. I år har dock denna fråga af utskottet icke kunnat föras längre, men det hindrar icke, att det beviljade anslaget — i betraktande af den frihet, som gifvits åt detsamma — bör kunna disponeras på ett sådant sätt, att man verkligen kommer till något resultat. Ty det vilja vi alla ernå. Men, som sagdt, redan till nästa år böra vi af Kongl. Maj:t kunna vänta ett nytt förslag till en första organisation af arbetsstatistiken, enligt hvad jag vill hoppas, i öfvensstämmelse med herr von Friesens reservation. Men då Riksdagen år 1896 skref, att Kongl. Maj:ts förslag icke kunde antagas, derför att det syntes Riksdagen vara allt för vidt omfattande och sväfvande, och Kongl. Maj:t nu i år sagt sig hafva återkommit med ungefär samma förslag, tror jag för min del, att utskottet gjort rätt, som icke ansett sig böra gå längre än att föreslå Riksdagen svara Kongl. Maj:t på samma sätt som år 1896.

På nu anförda skäl ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Åkerman: Jag delar fullkomligt de tvenne talares åsigt, hvilka hafva framhållit, att utskottets motivering och det resultat, hvartill utskottet i denna fråga kommit, icke alls svara mot hvarandra, utan att man bort vänta en helt annan kläm efter den framstälda motiveringen.

Den ärade representanten på norrköpingsbänken har också redan framhållit tvenne möjligheter till andra klämmar, som han ansett svara mot motiveringen, nemligen antingen att den af Kongl. Maj:t föreslagna organisationen skulle ställas på extra stat, för att behörigen omfattande försök måtte kunna anställas, eller också att en inskränkning göres i samma rigtning och liknande den, herr Fränckel föreslagit i sin reservation. Det finnes dock enligt mitt förmenande äfven en annan kläm, hvilken på grund af den framstälda motiveringen — särskildt såsom den af den sista ärade talaren utvecklats — synes mig hafva varit minst lika naturlig, nemligen rent afslag på fortsättandet af de arbetsstatistiska undersökningarne.

När utskottet framhållit, att vår sexåriga erfarenhet icke kan gifva anledning att fastslå den af Kongl. Maj:t begärda staten för en arbetsstatistisk byrå, men ändock föreslå undersökningarnes fortsättande på samma sätt som hittills, synes mig här föreligga den största motsats mellan slutledning och motiver, man gerna kan tänka sig.

Om utskottet kunnat visa, att det sätt, hvarpå ledningen af dessa nu på sjette året fortsatta försöksundersökningar utöfvats, varit dåligt, ja, då hade det varit en annan sak, ty i sådan hän-

Angående höjning af anslaget till kommerskollegium. (Forts.)

delse hade man ju kunnat vänta sig, att äfven med fullföljande af samma system undersökningarne under en bättre ledning skulle kunna komma att gifva ett tillfredsställande resultat. Men någon anmärkning mot ledningen har utskottet icke ens antydt, något, som utskottet också svårligen kunnat göra, då det inom den statistiska litteraturen — såväl den svenska som den utländska — endast vankats beröm, åtminstone för de undersökningar, som utförts från och med år 1898.

Under sådana förhållanden måste det väl vara uti andra omständigheter, man har att söka anledningen till, att dessa undersökningar, enligt hvad utskottet säger, icke varit af den genomgripande beskaffenhet, att man derpå kan grunda ett omdöme om den utvidgning, som bör ske. Ja, för att resultaten skola blifva af en mera genomgripande beskaffenhet, är det, enligt mitt förmenande, alldeles nödvändigt, att större anslag beviljas och att det erhålles en större fasthet uti det hela. Ty så länge dessa undersökningar måste inskränkas till att endast omfatta det ena yrket efter det andra, utan att man får inlåta sig på en arbetsstatistik i behörig omfattning, kunna icke vidare grunder erhållas för bedömande af, huru en sådan mera omfattande verksamhet kunde komma att verka. Det är också derför här redan blifvit framhållet, att resultaten ju böra blifva helt andra, om man nu på extra stat beviljar antingen det anslag, som Kongl. Maj:t begärt, eller ock ett något mindre sådant, i enlighet med herr Fränckels reservation.

Det finnes dock, som sagdt, ännu en tredje utväg, nemligen att göra slut på alltsammans. Om utskottet icke anser, att arbetsstatistiken är värd mera än 10,000 kronor om året, och erfarenheten visat, att man med ett sådant anslag icke kan ernå ett skäligt resultat, får man väl draga in hela anslaget och dermed till framtiden uppskjuta frågan om arbetsstatistiken. Sverige skulle visserligen derigenom taga afstånd från uppfattningen uti snart sagdt alla andra länder, der man funnit det vara nödvändigt att hafva en sådan arbetsstatistik. Men till dess att landet anser sig hafva råd att betala skäliga medel, för att en sådan arbetsstatistik skall kunna utföras, anser jag det icke vara värdt att vidare fortsätta på en väg, som, enligt utskottets åsigt, icke visat sig vara så tillfredsställande, att man på dess grund kan bygga en vidare utveckling.

Medan jag har ordet, vill jag särskildt beröra ett par saker. Det har framhållits, att det skulle ligga något hemlighetsmakeri uti det sätt, hvarpå dessa undersökningar utföras. Jag ber emellertid få påpeka, att undersökningarnes ledare alldeles öppet och tydligt framhållit förekomsten uti instruktionen af den bestämmelse, som blifvit klandrad. Det heter nemligen på sid. 43 uti den senast utkomna redogörelsen (Arbetsstatistik III): »Slutligen torde det böra omnämnas, att uti den af undertecknad för agen-

Angående höjning af anslaget till kommerskollegium. (Forts.)

terna utfärdade instruktion varit dem uttryckligen föreskrifvet att icke under några förhållanden låta de af arbetarne lemnade uppgifter komma under arbetsgifvares, verkmästares eller andras ögon». Det hemlighetsfulla ligger således icke deruti, att arbetsledaren skulle inför allmänheten på något sätt hafva sökt sticka under stolen med, att han utfärdat en sådan instruktion, utan han har tvärtom alldeles tydligt påpekat, att en sådan har gifvits.

Skulle i stället talet om hemlighetsmakeri få tolkas så, att det hemlighetsfulla skulle bestå deruti, att arbetsgifvarne icke få se hvad arbetarne hafva att meddela, så skall jag be att få omnämna, hvarför en sådan bestämmelse träffats. Saken var den, att det under den första undersökningen, år 1897, uppstod ett fasligt väsen, enär det påstods, att arbetarne vid tvenne bagerier hade uppkallats af agenterna för att i närvaro af bagaren sjelf eller hans verkmästare lemna svar på de frågor, som formulären innehöllo. Det blef då ett skri uti den liberala och radikala pressen, hvarvid förklarades, att det ju icke fans någon möjlighet för arbetare, som icke ville riskera sina platser, att öppet gifva svar på frågorna i formuläret, samt att de ju för sin existens voro nödsakade att svara så, som arbetsgifvarne önskade.

Jag lemnar nu derhän, om frågeformulären för de senaste undersökningarne, för hvilka formulärs innehåll den ärade talaren på norrköpingsbänken redan redogjort, verkligen äro af en sådan beskaffenhet, att arbetarne i allmänhet behöfva känna sig ofria, äfven om deras besvarande skulle ske uti arbetsgifvarnes närvaro. Dock förekommer uti dem en fråga, som onekligen måste medgifvas vara sådan, att arbetarne beträffande densamma nog icke vilja afgifva ett sanningsenligt svar, derest den framställes i arbetsgifvarens närvaro, nemligen frågan om medlemskap i fackförening, då det ju nemligen vid en del verkstäder är påbjudet, att man icke vill hafva andra arbetare än sådana, som icke äro medlemmar af fackförening. En arbetare vid en dylik verkstad, som svarade ja på en dylik fråga, skulle antagligen, derest svaren finge granskas af arbetsgifvaren, blifva afskedad. Men icke i all verlden skola väl dessa arbetsstatistiska undersökningar tjenstgöra såsom ett slags inqvisition för arbetsgifvarnes räkning till utrönande exempelvis af, hvilka af deras arbetare som äro fackföreningsmedlemmar. Detta är en sak, som arbetsgifvarne sjelfva få taga reda på. Jag kan å andra sidan ej finna, hvilken olägenhet det kan medföra för en arbetsgifvare, att den statistiska utredningen i all tysthet får kännedom om, att en eller annan af hans arbetare äro medlemmar af fackförening, ehuru han uttryckt en önskan om, att de ej skola vara det.

Efter mitt förmenande skulle för öfrigt följden af detta påbuds borttagande — påbudet om uppgifternas afgifvande i enrum, fritt och utan påtryckning från arbetsgifvarnes sida — blifva den, att fackföreningarne helt enkelt genast skulle utfärda en ukas, att

Angående höjning af anslaget till kommerskollegium. (Forts.)

arbetarne icke borde afgifva svar å de till dem framstälda spörsmålen, och derigenom hade man åter igen gifvit en anledning till, att det blefve slut på hela härligheten. De för arbetarne afsedda frågeformulären beröra nästan uteslutande sådana frågor, som endast af arbetarne sjelfva kunna besvaras, med undantag likväl af inkomsten eller aflöningen; men det har här i dag redan blifvit tydligt och fullständigt framhållet, att de, som behandlat dessa uppgifter, alldeles icke fästat hufvudsakligt afseende vid arbetarnes uppgifter rörande arbetsförtjensten, utan att det tvärtom är de af arbetsgifvarne lemnade uppgifterna angående arbetarnes veckoinkomster, som legat till grund för redogörelsen för arbetarnes inkomster. För min del får jag säga, det jag anser, att om man fortsätter att samla uppgifter äfven af arbetarne och på detta sätt kan offentligen framlägga bevis för, huru väsentligt arbetarne underskatta eller huru origtigt de uppgifva sina inkomster, skall detta snarare lända arbetsgifvarne till gagn än till skada. Eller skall ej den mot arbetsgifvarne fiendtliga pressen förlora ett starkt stöd, när det visas officielt, att arbetarnes uppgifter om sina inkomster icke äro sanningsenliga, utan att de uppgifna inkomsterna väsentligen understiga hvad arbetarne bevisligen enligt aflöningslistorna hafva utfått? I nyss åberopade »Undersökning om den mekaniska verkstadsindustrien i Sverige» är på ett ställe — sidan 130 — anfördt, hurusom arbetarne påstått, att det endast vore 1,6 procent af dem, som hade 40 öre och derutöfver i timmen, under det att de af arbetsgifvarne lemnade aflöningslistorna utvisa, att öfver 16 procent hafva sådan inkomst. En dylik redogörelse anser jag gifvetvis lända arbetsgifvarne till fördel. De kunna ju derigenom faktiskt få bevis för, hurusom arbetarnes till de för dem partiska tidningarne lemnade uppgifter om arbetsförtjensten äro origtiga och upptaga för låga belopp.

Af nu anförda skäl kan jag ej finna det ligga någon fara i bestämmelsen, att arbetsgifvarne icke skola få del af hvad arbetarne uppgifva till svar å frågeformulären, när dessa äro så beskedligt affattade och bearbetas på sådant sätt, som hittills varit fallet. Tvärtom synes det mig vara alldeles nödvändigt, att arbetarne utan någon påtryckning få afgifva dessa svar.

Hvad nu sjelfva saken angår, så kan jag på det hela taget ej förvåna mig så mycket öfver, att utskottet ansett, att en tillräcklig erfarenhet hittills icke vunnits för att alldeles fastslå frågan om arbetsstatistiken genom att sätta den å ordinarie stat, men önskligt hade dock varit, att ett större belopp än det af herr Fränckel föreslagna hade blifvit af någon föreslaget. Härom kan ju dock nu ej blifva fråga, utan jag måste inskränka mig till att instämma med herr Fränckel uti hans yrkande, detta dock under förutsättning, att min uppfattning af herr Fränckels yrkande är rigtig, nemligen att de af honom föreslagna 20,000 kronor ej äro afsedda för två år, utan för ett år, så att man kan blifva i till-

Angående höjning af anslaget till kommerskollegium. (Forts.)

fälle att gifva undersökningarna under år 1903 en väsentligt annan omfattning än hittills. Hvad som dervid kunde blifva öfver, skulle ingå i 1904 års stat tillika med det tillägg, som bör förutsättas blifva beviljadt. Skulle åter ett sådant tillägg af nästa Riksdag icke beviljas, då vore allt slut. Under förutsättning, att denna min uppfattning är rigtig, ber jag att få yrka bifall till herr Fränckels reservation.

Herr Fränckel: Jag har blifvit uppkallad af några ord i kapten Petterssons yttrande. Han sade, att med fästadt afseende derå, att Riksdagen år 1896 gifvit Kongl. Maj:t det svar, att undersökningarna borde göras försöksvis, så borde Riksdagen äfven gifva samma svar år 1902. Jag hemställer till herrarne, huruvida detta kan vara ett giltigt skäl. Är det icke snarare ett skäl för att tillmötesgå Kongl. Maj:ts önskan att anordna en fastare organition, då nu sex års erfarenhet vunnits och det dessutom i betänkandet tydligt visats, att sådana specialundersökningar, som hittills verkstälts, icke vidare vore af synnerligt gagn. Är det verkligen så, att kammaren vill vidhålla sin år 1893 uttalade önskan, att med dessa arbetsstatiska undersökningar skulle vinnas det målet, att man derigenom skulle få en inblick i, huru arbetaren här i landet lefver, så kan jag icke finna annat, än att tidpunkten nu är inne att organisera dessa undersökningar och att använda de medel, som anslås, på ett för saken nyttigare och lämpligare sätt.

Till herr Åkerman ber jag att få säga, att såsom min reservation är formulerad, afser den ett anslag för år 1903, ehuru den affattats på samma sätt som utskottets hemställan, eller att öfverblifna medel äfven må användas under 1904; och hoppas jag, att herr Åkerman äfven efter denna min förklaring vill instämma i min reservation, till hvilken jag fortfarande yrkar bifall.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att som föreliggande punkt omfattade två moment samt särskilda yrkanden blifvit framstälda angående mom. b), under det att deremot i afseende på mom. a) endast yrkats bifall till utskottets hemställan, propositioner komme att göras beträffande hvartdera momentet för sig. På derefter gjord proposition bifölls utskottets hemställan i mom. a).

Vidare yttrade herr talmannen, att i afseende å mom. b) yrkats, dels att hvad utskottet hemstält skulle bifallas, dels ock, af herr *Fränckel*, att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och bifalla det förslag, som innefattades i den af honom vid punkten afgifna reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jemlikt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Fränckel* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemstält i punkten 3 b) af sitt utlåtande n:o 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och bifalles det förslag, som innefattas i den af herr Fränckel vid punkten afgifna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 39.

Punkterna 4—13.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

Punkten 14.

Ifrågasatt tillbyggnad till länsresidenset i Visby.

Herr statsrådet grefve Wachtmeister: Länsresidenset i Visby åtnjuter sedan gammalt det anseendet att vara det utan gensägelse sämsta i Sverige. Det är sammanbygdt till en länga med en annan byggnad, som inrymmer landsstatens lokaler. Den delen af byggnaden är af något solidare beskaffenhet, Den är visserligen icke idealet för en landsstatsbyggnad den heller, men den är dock fortfarande i fullt användbart skick. Men så mycket sämre är sjelfva residenset. Det har uppgifvits, ehuru jag icke är i tillfälle att konstatera, om denna uppgift är fullt historiskt rigtig, att det ursprungligen varit en kalklada. Säkert är, att dess beskaffenhet ingalunda motsäger detta dess ursprung. Då landshöfdingsskifte i fjol egde rum och den nye landshöfdingen skulle tillträda sin bostad, befans densamma i synnerligen skröpligt skick. Den var icke bättre skyddad mot köld och blåst, än att det blåste tvärs igenom rummen. I större delen af våningen voro rummen mycket låga. Med undantag för salen och salongen, hvilka förut höjts, varierade höjden mellan 2.78—2.80 meter. Dessutom voro rummen få till antalet och så disponerade, att

Ifrågasatt tillbyggnad till länsresidenset i Visby. (Forts.)

när man trädde in, kom man först in i salongen, som upptog hela husets bredd och hade fönster åt båda sidor. Innanför detta rum låg sängkammaren och ytterligare innanför denna landshöfdingens rum. Således måste man passera sängkammaren för att komma in till landshöfdingen, och från sängkammaren kunde man ej komma ut till trappnedgången annat än genom salongen. Landshöfdingen kunde naturligtvis ej finna sig med en så beskaffad boställsvåning. Frågan blef då, huru man skulle ställa det för att få det bättre. Huset är så dåligt, att den frågan naturligen måste uppstå, om det kunde vara skäl att vidmakthålla ett sådant hus, och om ej öfvervägande skäl fastmera talade för att söka skaffa ett alldeles nytt. Men detta skulle naturligtvis kräfva mycket betydliga kostnader, och dertill kom den omständigheten, att det visat sig absolut omöjligt för landshöfdingen att få en våning i Visby utom residenset, och då en ny residensbyggnad ej kunde uppföras på kortare tid än flera år, skulle landshöfdingen åtminstone under större delen af den tiden blifva nödgad att bo på hotell. Den utvägen valdes då att reparera residenset, och uti planen ingick äfven att framdeles vinna en tillbyggnad på gafveln. Genom nämnda reparation, som blef rätt dyrbar, har man vunnit, att ytterväggarna blifvit tätade, så att de utestänga kyla och drag, samt att den delen af våningen, som förut icke var höjd, numera blifvit det. Men det felet återstår naturligtvis, att våningen är alldeles för liten och att rummen ligga mycket illa till. I boställsvåningen, sådan den nu är anordnad, finnes först en matsal, som är ganska liten; innanför denna ligger salongen, som är rätt stor och, som jag förut nämnt, upptager husets hela bredd. Men innanför salongen finnas endast tre rum, nemligen en sängkammare och ytterligare ett rum, som jag tror, att landshöfdingen kommer att använda, och dessutom ett, som blifvit utvidgadt och användes till sällskapsrum. Ytterligare finnas två små rum på vinden, som man tänkte sammanslå till ett, men som fortfarande bibehållits såsom två och användas till barnkammare. På nedra bottnen är köket, som är ytterst obetydligt, likasom inredningen i öfrigt af denna bottenvåning är ytterligt otillfredsställande.

Afsigten vore nu att i en tillbyggnad få ett nytt kök och att få de egentliga bostadsrummen, d. v. s. sängkammaren och barnkammare, förlagda dit, så att rummen innanför salongen skulle kunna användas såsom sällskapsrum.

Nu säger utskottet, att den nuvarande bostadslägenheten bör efter den reparation, som blifvit verkställd, kunna antagas vara i det skick, att den utan allt för stora olägenheter torde kunna under någon tid tagas i bruk. Ja, men äfven om landshöfdingen någon tid kan bo der, så är våningen, såsom herrarne torde finna, ytterst otillfredsställande, och då en tillbyggnad sådan som den nu föreslagna kräfver en tid af tre år, dröjer det ganska länge för landshöfdingen, innan han får sin våning i tillfredsställande

skick, äfven om tillbyggnaden skulle nu beslutas, och naturligtvis ännu längre, om dermed skall anstå till någon nu icke uppgifven tid.

Ifrågnsatt tillbyggnad till länsresidenset i Visby. (Forts.)

Jag tager mig friheten att yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Wijk: Jag kan till fullo instämma i det uttalande, som gjordes från ministerbänken, nemligen att bostaden för landshöfdingen i Visby är mycket otillfredsställande, obeqväm och i afseende å utrymmet ganska inskränkt. Den föreslagna tillbyggnaden är således nog af behofvet påkallad. Men under det att denna fråga var föremål för behandling inom utskottet, fick man kännedom om, att embetslokalerna både för landskansliet och landskontoret lära vara ytterst otidsenliga. I undre våningen äro rummen endast fyra alnar höga, och efter hvad vi kunde finna af ritningar, äro landssekreterarens och landskamrerarens rum $7^1/_2$ alnar i den ena och $4^1/_2$ alnar i den andra rigtningen. Man förvånade sig öfver en sådan förnöjsamhet i afseende å embetslokaler, men då man såg efter i statskalendern, fann man sannolika förklaringen deri, att flera af tjenstemännen hunnit den ålder, då man icke gerna rubbas i invanda förhållanden. Detta gjorde emellertid, att man kom på den tanken att taga frågan i hela dess vidd under öfvervägande. Man har således ingalunda ansett, att icke residenset behöfver utvidgas. Man föreslog då, att man skulle se till, huruvida ej behofvet af lämpliga embetslokaler skulle kunna fyllas genom att rifva och bygga på den gamla grunden eller, om detta icke vore lämpligt, huruvida det ej vore mera ekonomiskt uppföra helt ny byggnad. Dessutom upplystes det, att det fans en byggnad, tillhörande staten, som möjligen kunde med omändring lämpa sig till residens och embetslokaler.

Det var dessa skäl, som gjorde, att man ansåg sig böra afstyrka framställningen i år. Jag kan visserligen instämma med herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, att det är ganska obehagligt för landshöfdingen i Visby, att dröjsmålet med anordnandet af en bättre bostad för honom på detta sätt förlänges ännu ett år, men vi få väl dock se på, hvad som i detta fall är för staten mest ekonomiskt och lämpligt. Det är på dessa skäl, som jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemstält skulle bifallas, dels ock att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, måtte bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Härefter gjordes propositioner jemlikt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 15—23.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

Punkterna 24 och 25.

Lades till handlingarna.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 19 och 21 innevarande februari bordlagda utlåtande n:o 25, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af vissa till kronoparken Tönnersjöheden i Hallands län hörande inegoområden, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemstält.

Vid förnyad föredragning af dels lagutskottets den 19 och 21 i denna månad bordlagda utlåtanden:

n:o 10, i anledning af väckt motion angående införande i konkurslagen af viss bestämmelse rörande förvaltningen af konkursgäldenärs egendom, och

n:o 11, i anledning af väckt motion om förklaring af 7 kap. 3 § strafflagen,

dels ock samma utskotts den 18 och 19 i nämnda månad bordlagda utlåtande n:o 9, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 11 kap., 15 och 18 kap. 15 § strafflagen,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemstält.

Vid föredragning af Kongl. Maj:ts under sammanträdet aflemnade nådiga proposition till Riksdagen, angående folkskolelärares rätt till ålderstillägg, blef denna proposition på begäran bordlagd.

Upplästes ett ingifvet läkareintyg af följande lydelse:

Att ledamoten af Riksdagens Första Kammare, herr bruks-patron *E. G. Boström* är af sjukdom (influenza) tills vidare förhindrad att bevista Riksdagens sammanträden, intygas.

Stockholm den 22 februari 1902.

F. W. Warfvinge,
med. d:r.

Justerades tre protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kammaren åtskildes kl. 12,54 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Tisdagen den 25 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

Justerades protokollet för den 18 i denna månad.

Anmäldes och bordlades

lagutskottets utlåtanden:

n:o 12, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående lagstiftning i syfte att ackordsförhandling till undvikande af konkurs måtte erhålla offentligt skydd och kontroll;

n:o 13, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 60 § konkurslagen;

n:o 14, med föranledande af kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om lagutskottets utlåtande n:o 5 i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående föreskrifter rörande fartygs sjöduglighet m. m.;

n:o 15, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående förvandlingen af böter i fall af bristande tillgång till deras gäldande; och

n:o 16, i anledning af väckt motion om ändring af 61 § i förordningen om landsting den 21 mars 1862; äfvensom

Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande n:o 1, angående skrifvelse till Konungen i fråga om afskaffande af de s. k. förberedande examina såsom vilkor för rätten att aflägga juridiska examina.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag

dels till Riksdagens skrifvelser till Konungen:

n:o 4, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående beviljande af vissa förmåner för enskilda jernvägsanläggningar; och

n:o 5, angående föreslagna statsbidrag till vägars anläggning och förbättring samt till bro- och hamnbyggnader m. m.,

dels ock till Riksdagens skrifvelse n:o 6, till fullmäktige i riksgäldskontoret, angående riksgäldskontorets förvaltning under den tid, som förflutit sedan ansvarsfrihet senast tillerkändes fullmäktige i nämnda kontor.

Upplästes och godkändes sammansatta stats- och bankoutskottets förslag till Riksdagens skrifvelser:

n:o 7, till fullmäktige i riksgäldskontoret, i anledning af verkställd granskning af fullmäktiges i riksbanken och fullmäktiges i riksgäldskontoret åtgärder för utförande af det dem gemensamt lemnade uppdrag i fråga om uppförande å Helgeandsholmen af riksdags- och riksbankshus, samt

n:o 8, till fullmäktige i riksbanken, i samma ämne.

Upplästes och godkändes Riksdagens kanslis förslag

dels till Riksdagens skrifvelse n:o 1, till Konungen, angående val af Riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare,

dels ock till Riksdagens förordnanden:

n:o 2, för häradshöfdingen m. m. O. Berger att vara Riksdagens justitieombudsman, samt

n:o 3, för revisionssekreteraren m. m. C. E. Leijonmarck att vara Riksdagens justitieombudsmans efterträdare.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kongl. Maj:ts den 22 innevarande månad bordlagda nådiga proposition till Riksdagen angående folkskolelärares rätt till ålderstillägg.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran statsutskottets den 22 innevarande februari bordlagda utlåtanden n:is 26 och 27.

Vid föredragning af bevillningsutskottets den 22 i denna månad bordlagda memorial n:o 5, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 2 i anledning af väckt motion om tullfrihet för icke rökt fläsk, godkändes den i memorialet föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogs och företogs punktvis till afgörande bevillningsutskottets den 22 innevarande februari bordlagda memorial n:o 6,

i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande punkterna 2:o) och 3:o) af bevillningsutskottets betänkande n:o 1 angående vissa delar af tullbevillningen.

Punkten 1.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Punkten 2.

Utskottets hemställan i första delen af punkten bifölls.

Derjemte beslöt kammaren att under den af utskottet angifna förutsättning godkänna den af utskottet föreslagna voteringsproposition.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran bevillningsutskottets den 22 i denna månad bordlagda betänkanden n:is 7—10.

Justerades fem protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under sammanträdet första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst bland betänkandena på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 2,48 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Stockholm, Oskar Eklunds Boktryckeri, 1902.